

Lucjan Balter

"Der drereine Gott und die eine Menschheit", Freiburg-Basel-Wien 1989 : [recenzja]

Collectanea Theologica 60/2, 177-178

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Der dreieine Gott und die eine Menschheit, dzieło zbiorowe, Freiburg-Basel-Wien 1989, Verlag Herder, s. 216.

Z okazji 60-lecia urodzin biskupa Akwizgranu, Klauza Hemmerle (3 kwietnia 1989), jego uczniowie i przyjaciele dedykowali mu, jak często się to zdarza przy takich okazjach, dzieło zbiorowe, zawierające ich przyczynki naukowe, idące — ich zdaniem — po linii dotychczasowych dociekań mistrza. Dzieło noszące dość ogólnikowy tytuł *Trójjedyny Bóg i jedna ludzkość* składa się z trzech części. Pierwsza, najkrótsza: *Konkret estetyczny*, zawiera dwa tylko opracowania: E. Maier omawia ołtarz z Niederrotweil, rzeźbiony przez H. Loya w XVI w., przedstawiający m.in. Tróję Świętą i jej miłość do ludzi — muzealne dzieło sztuki, oglądane po II wojnie światowej przez K. Hemmerlego (s. 13—25). W. Schneider natomiast analizuje wnikliwie, zdanie po zdaniu, krótki wiersz zmarłego w 1941 r. w Krakowie w wieku 27 lat (śmierć samobójcza?) poety austriackiego G. Trakla (którego traktuje zresztą jako postać powszechnie znaną) pt. *Grodek* („Gródek”), zawierający myśli i ujęcia — jak twierdzi — wybitnie apokaliptyczne.

Nieco więcej wspólnego z myślą i postacią K. Hemmerlego mają przynajmniej dwa z pięciu opracowań drugiej części noszącej tytuł: *Refleksja historyczno-systematyczna* (s. 43—135). Pierwsze z nich, pióra K. Kienzlera, zostało poświęcone początkom „ontologii trynitarnej”, a konkretnie *Wyznaniom* św. Augustyna. Autor tego opracowania nawiązuje wprost do niewielkiej książki swego mistrza *Thesen zu einer trinitarischen Ontologie* (Einsiedeln 1976), potraktowanej przez Hemmerlego jako „list” do H. U. von Balthasara, pisany z okazji 70-lecia jego urodzin. Miała to być, w zamierzeniach Hemmerlego, rozmowa z „wielkim teologiem tego stulecia” na temat niektórych podstaw teologii chrześcijańskiej. Ale — jak stwierdza Kienzler — wzmiankowana pozycja stała się czymś więcej: wskazała na samą podstawę wielu konkretnych stwierdzeń Hemmerlego, jaką jest wzmiankowana ontologia trynitarna. Kienzler stara się w samym artykule dopowiedzieć coś niecoś do „tez” Hemmerlego poprzez zwrócenie uwagi na drogę św. Augustyna ku Trójjedynemu Bogu, naszkicowaną w jego *Wyznaniach*. Do teologii biskupa z Akwizgranu nawiązuje, a nawet ją poniekąd prezentuje i szerzej omawia H. J. Görtz w opracowaniu zamieszczonym na końcu tej części, noszącym tytuł *Modlić się i opowiadać*. Zdaniem tego autora, teologia bpa Hemmerlego prowadzi człowieka do tajemnicy Trójjedynego Boga drogą „refleksyjnego naśladowania”, którą to drogę wyraża z jednej strony modlitwa jako „podstawowy akt teologii”, z drugiej zaś opowiadanie, narracja, opisywana obszernie przez autora na tle biblijnego zawołania Bożego: „Adamie, gdzie jesteś?” (Rdz 3,9). Modlitwa i narracja sprawiają, że tzw. teologia naturalna staje się teologią stworzenia, jako że „natura” jawi się wówczas (względnie występuje) właśnie w funkcji „stworzenia”. Trzy środkowe przyczynki mają natomiast charakter autorski: R. Lorenz omawia *Meditationes de prima Philosophia* Kartezjusza (s. 61—83), E. Vienken zajmuje się „konkretnym monoteizmem” J. E. von Kuhna — jednego z twórców tzw. Szkoły Tybińskiej (s. 85—101), a B. Trocholepczy myślą religijno-teologiczną M. Heideggera (s. 103—113).

Na część III wreszcie, noszącą tytuł *Praktyka eklezjalna*, składają się cztery opracowania. Pierwsze z nich ma również charakter autorski. H. Hein z omawia w nim bowiem *Hexaemeron* św. Bonawentury, nadając jednak swemu studium tytuł zaczerpnięty wprost z drukowanego w 1988 r. przemówienia K. Hemmerlego: *Kościół trynitarny — Kościół jako Communio* (s. 139—168), w którym to przemówieniu biskup z Akwizgranu wskazał wyraźnie na Bonawenturę jako na jednego ze świadków Tradycji w omawianej kwestii. Stąd, rozwijając poniekąd tę myśl K. Hemmerlego, autor opracowania omawia Kościół ukazany przez świętego w jego dziełach. Młody benedyktyn holenderski, piszący dosyć często w „Communio”, A. E. van Hooff w szki-

cu na temat *Posłani na świat* (s. 169—188) zastanawia się nad katolickością oglądaną zwłaszcza oczyma Soboru Watykańskiego II. M. Albus natomiast omawia bardzo skrótowo praktykę wyzwolenia w Ameryce Łacińskiej wsłuchującym się w tytuł *Inny sposób bycia Kościołem* (s. 189—198). Wreszcie R. Göllner, nawiązując wielokrotnie do dzieł K. Hemmerlego, mówi o perspektywach teologicznych św. Łukasza, ukazując na ich tle *Drogę wiary chrześcijańskiej* (s. 199—215).

Dzieło nie ma nawet określonego wyrażnie redaktora. Jest — jak widać z powyższej prezentacji — zbiorem luźnych przyczynków na różne tematy. Zespala je w jedno wspólne ukierunkowanie na postać i twórczość naukową K. Hemmerlego, którego główne zainteresowania filozoficzno-teologiczne ma wyrażać sam tytuł tomu. Trudno byłoby więc zalecać lekturę tej publikacji, chociaż znajdują się niewątpliwie osoby, które przeczytają z zainteresowaniem ten czy ów przyczynek zawarty w tak zróżnicowanym tematyce i autorsko dzieło.

ks. Lucjan Balter SAC, Warszawa

Hans SCHWARZ, *Die biblische Urgeschichte. Gottes Traum von Mensch und Welt*, Freiburg-Basel-Wien 1989, Verlag Herder, s. 160 (*Herder-Taschenbuch*, t. 1608).

Prof. dr Hans Schwarz, ur. w 1939 r., wykłada jako profesor zwyczajny teologię systematyczną i zagadnienia teologiczne na wydziale ewangelickiej teologii w uniwersytecie w Ratyzbonie. Przez 14 lat wykładał też w USA, gdzie opublikował książki na temat nauki Pisma Świętego, antropologii, eklezjologii, eschatologii i nauki o sakramentach. Częściowo zostały opublikowane także w opracowaniu i przekładzie na język niemiecki. Niniejsza publikacja powstała z szeregu kazań wygłaszanych w nowym kościele parafialnym gminy ewangelickiej w Ratyzbonie i przygotowana przy współpracy zespołu studentów, z wyjątkiem jedenastego rozważania, które opiera się na odczycie, jaki autor wygłosił w czasie zjazdu North American Conference on Christianity and Ecology 19 sierpnia 1987 r. w North Webster, Indiana, USA. Książka zawiera 10 homilii na tematy biblijne, opartych o teksty przytaczane z 13 pierwszych rozdziałów Księgi Rodzaju. Jedenasta jest wyżej wspomniana konferencja o ekologii z punktu widzenia chrześcijańskiego.

Autor sądzi, że ponad dyskusje o kreacjonizmie czy ewolucjonizmie, zwłaszcza w sytuacji, gdy i Kościół katolicki dopuszcza ewolucjonizm odnośnie do ciała ludzkiego, wzniesie się trzeba do wnikliwszego spojrzenia na pierwsze rozdziały Biblii, a zobaczymy, że jest tam mowa o daniu ludziom przez Stwórcę obietnicy Ziemi i specjalnego zlecenia, misji co do otaczającego go świata. Ta misja stała się problemem, gdy człowiek przestał rozumieć się jako istotna część stworzenia Bożego świata, postanowił się wyemancypować i wykluczyć Boga z zakresu własnej odpowiedzialności. Stąd potrzeba rozważania właśnie tych kart Biblii, gdy zagrożony jest plan Boży pierwotny wobec ludzkości i całej ziemi przez nieodpowiedzialną działalność ludzką.

I. *Stworzenie czy ewolucja* — ta alternatywa nasuwa się przy Rdz 1,1—25. Współcześnie nauka i wiara rozgraniczyły pola zainteresowań i nie wchodzić sobie w drogę. Uważa się, że wierzący w opis biblijny nie zamierza podważać naukowego poglądu o ewolucyjnym powstaniu świata. Rozwinięta treść w punktach: 1. Akt stwórczy nie wyklucza nauki; 2. Wyznanie, że Bóg jest Stwórcą; 3. Jedność wszechświata; 4. Historyczność świata. Skoro ewolucja bez przyjęcia Stwórcy pozbawiona jest jakiego bądź ukierunkowania, jedynie przez Jego przyjęcie otrzymuje sens i kierunek docelowy. Kapłański opis stworzenia nie tylko nie sprzeciwia się wiedzy, lecz stanowi niezbędną uzupełnienie, wskazujące na początek, równowagę i kierunek oraz cel świata.

II. *Człowiek obrazem Boga* — w oparciu o Rdz 1,26—31. Pytanie, czy